

ISSN 2091-5187

СЕРВИС

ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
ЖУРНАЛ

2023
1-сон

СЕРВИС

ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ 2023 йил, 1-сон

Муассис: Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлиги томонидан 2008 йил 31 декабрда
0561-ракам билан рўйхатга олинган.

ЎЗР ОАК Риёсатининг 19.03.2017 й., 239/5-сонли қарори билан эътироф этилган

**Тахририят ижодий
жамоаси:**

Бош муҳаррир:

и.ф.д. **М.Э.Пўлатов**

Бош муҳаррир

ўринбосари:

профессор **Д.Х.Асланова**

Масъул котиб:

профессор **М.Қ.Пардаев**

Муҳаррирлар:

Ф.А.Сафаров

Ш.З.Ўрозов

Техник муҳаррир:

А.Н.Холиқулов

Корректор:

С.А.Бабаназарова

Саҳифаловчи:

Ҳ.Н.Очилова

1 йилда 4 мартаба
чоп этилади.

Ўзбекистон ҳудудида
тарқатилади.

Тахририят манзили:

140100, Самарқанд шаҳар,
Амир Темур кўчаси, 9-уй,

тел.: +998(66)233-28-38,

факс: +998(366)231-12-53

эл.почта:

samisiservis@mail.ru

Тахририят кенгаши раиси:

М.Э.Пўлатов – Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти
ректори, иқтисод фанлари доктори, профессор

Тахририят кенгаши раиси ўринбосари:

Д.Х.Асланова – СамИСИ илмий ишлар ва инновациялар
бўйича проректори, иқтисод фанлари номзоди, профессор

Тахрир кенгаши аъзолари:

Б.А.Бегалов – Ўзбекистон Республикаси Давлат Статис-
тика кўмитаси раиси, иқтисод фанлари доктори, профессор

М.Қ.Пардаев – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Б.К.Ғойбназаров – иқтисод фанлари доктори, профессор.

Д.Р.Зайналов – СамИСИ каф.мудир, профессор, и.ф.д.

О.М.Муртазаев – ТДИУ Самарқанд филиали директори,
иқтисод фанлари доктори, профессор

М.Р.Болтабаев – Ўзбекистон Давлат жисмоний тарбия ва
спорт университети ректори, иқтисод фанлари доктори

Р.Х.Эргашев – ҚарМИИ профессори, и.ф.д.

И.С.Тўхлиев – СамИСИ профессори, и.ф.д.

М.М.Мухаммедов – СамИСИ профессори, и.ф.д.

К.Б.Уразов – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Қ.Ж.Мирзаев – СамИСИ каф. мудир, и.ф.д., профессор

Б.И.Исроилов – ТДИУ профессори, и.ф.д.

Г.М.Шодиева – СамИСИ профессори, и.ф.д.

Б.Абдукаримов – СамИСИ профессори, и.ф.н.

Р.Қобилов – Самарқанд вилояти ҳокими ўринбосари

С.Н.Тошназаров – СамИСИ кафедра мудир, и.ф.д.

Р.Н.Нормахматов – СамИСИ профессори, т.ф.д.

О.М.Пардаев – СамИСИ декани, и.ф.д.

М.Т.Алимова – СамИСИ профессори, и.ф.д.

З.Дж. Адилова – ТДИУ профессори, и.ф.д.

Ш.О.Қувондиқов – СамИСИ доценти, и.ф.д.

МОЛИЯ, ПУЛ МУОМАЛАСИ ВА ИНВЕСТИЦИЯ	
Вехзоджон Усмонович Шермухамедов Тижорат банклари депозит сиёсатининг қийосий таҳлили	149
Хуббим Аскарлович Улашев Иқтисодийнинг келгуси тараққиётида инвестицияларнинг ўрни	153
БУХГАЛТЕРИЯ ҲИСОБИ, ИҚТИСОДИЙ ТАҲЛИЛ ВА АУДИТ	
Анвар Нематович Холиқулов Хизмат кўрсатиш корхоналарида самарадорликни оширишнинг кўп омилли корреляцион-регрессион таҳлили	158
Зайнаб Баратовна Эшпулатова, Шахзод Шохрухович Усманов Корхоналар даромадларининг молиявий ҳисобот элементи сифатидаги тавсифи	162
Бобур Фарходович Боронов Ёғ-мой саноати корхоналарида пул оқимлари ҳақидаги ҳисоботни такомиллаштириш	166
БАНДЛИК ВА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ	
Шавкат Собирович Олтаев Мамлакатимиз ёшларининг иш билан бандлик даражасини ошириш: муаммо ва имкониятлар	171
Шаҳобиддин Зиядуллаевич Ўрозов Марказий Осиё илм-фани ривожига Амир Темур ва Темурийларнинг туган ўрни	175
ТАЪЛИМ, КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ ВА ПЕДАГОГИКА	
Умар Худайбердиев, Севара Абдиназаровна Бабаназарова Мактабгача таълим – таълим ва тарбиянинг асосидир.	180
Тўлқин Кулибаевич Мардиев, Дилноза Акрамовна Искандарова Инглиз ва ўзбек тилларида қурилиш терминларининг умумий семантик жиҳатлари	184
Садулла Шодиевич Уразов Таълим хизматлари кластери – таълим соҳасини ривожлантириш ва бошқариш стратегияси сифатида	188
Ҳилола Нематовна Очилова Таълим хизматларининг ўзига хос хусусиятлари	192
ЭЪТИБОРГА МОЛИК МАСАЛАЛАР	
Беморлик, фақирлик ва муҳтожлик сабаблари. Доно саволга доно жавоб.	197
ИБРАТЛИ БИТИКЛАР	
Инсоннинг руҳияти ва кечинмалари ҳақида савол-жавоблар.	198

5. М.Мирзакаримова. Таълим хизматлари бозори ва меҳнат бозорини мувофиқлаштириш ёшлар бандлиги омили сифатида // Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар илмий электрон журнали. № 1, январь-февраль, 2017 йил.

6. Абдурахмонов К.Х. "Меҳнат иқтисодиёти" Т.; «ФАН», 2019.130-132 б.

Ш.Олтаев	Sh. Oltaev
<p>Повышение уровня занятости молодежи нашей страны: проблемы и возможности Аннотация. В статье отражены результаты исследования занятости безработной молодежи в условиях рыночной экономики. Данная статья содержит результаты исследований, анализы по молодежной трудовой миграции, безработице и занятости, а также выработанные по их результатам предложения и рекомендации по повышению занятости молодежи. Ключевые слова: занятость молодежи, рынок труда, миграция, эмиграция, трудовые ресурсы, безработица, активность молодежи.</p>	<p>Increasing the level of employment of the youth of our country: problems and opportunities Abstract. The article reflects the results of research on employment of unemployed youth in the market economy. This article contains the results of studies, analyses on youth labor migration, unemployment and employment, as well as suggestions and recommendations for increasing youth employment. Keywords: youth employment, labor market, migration, emigration, labor resources, unemployment, youth activity.</p>

Шаҳобиддин Зиядуллаевич Ҷўров – СамИСИ, Ижтимоий фанлар кафедраси катта ўқитувчиси

МАРКАЗИЙ ОСИЁ ИЛМ-ФАНИ РИВОЖИДА АМИР ТЕМУР ВА ТЕМУРИЙЛАРНИНГ ТУТГАН ҶЎРИ

Аннотация: Мақолада Амир Темурнинг мохир саркардалиги, дипломатлиги ва етук давлат арбоби эканлиги туфайли улкан марказлашган, хавфсиз давлат тузишга муваффақ бўлганлиги илмий жиҳатдан асослаб берилган. Амир Темур ва темурийларнинг илм-фан ва маданият ҳомийси сифатидаги хизматлари ҳамда уларнинг жамият тараққиётини таъминлашда тутган ўрни масаласига асосий эътибор қаратилган.
Калит сўзлар: Сохибқирон, Тузуқлар, мударрис, фан, маданият, фалсафа, математика, адабиёт, расадхона, хандаса, география, машварат, салтанат, қонун, Зафарнома, Оксарой.

Кириш. Маълумки Амир Темур илм-фаннинг йирик ҳомийси бўлган, олимлар билан суҳбат ва илмий баҳслар уюштиришни яхши кўрган. Ғолибларга қимматбахо тухфалар берган. Илм-фаннинг бир қатор соҳалари (тарих, шеърят, тиббиёт, математика, астрономия, меъморчилик) бўйича катта салоҳиятга эга бўлган шахс, улкан салтанатнинг олий ҳукмдори бўлса, табиий равишда илм ва маданиятга, олим ва ижодкорга катта ҳурмат билан қарайди, бу йўлда барча имкониятларни ишга солади. Бундан ташқари ҳар қандай жамият ва давлат тараққиёти ва келажакини фан ва маданият равақисиз тасаввур қилиб бўлмаслигини Амир Темур яхши тушунган.

Мавзуга оид адабиётлар таҳлили. Истеъдод эгалари маҳсул ва доимий эътиборга муҳтож ва лойиқ бўлишлари, ноёб қобилият эгаларини муҳофаза қилиш, ижодлари учун шароит яратиш, турмушларини таъминлаш зарурлигини ҳам у тўғри англаган. Тарихчи олим Азамат Зиё ёзганидек, «У олиму фозиллар ўз маслаклари ва дунёқарашлари юзасидан жамият ва давлат тараққиёти, замонавий аҳволи хусусида бошқа ижтимоий табақаларга нисбатан кўпроқ бош қотиришлари ва бу орқали тегишли тажриба ва билимларга эга бўлиб боришларини ёдда тутган. Шу сабаб ҳам дунёнинг қайси бир мамлакати ва шаҳарига бормасин олиму фозилларни бир ерга йиғиб, улар билан узок суҳбатлашиш, уларнинг фикрини тинглаш, баҳслашиш ишини қанда қилмаган» [1:197-198]. Амир Темурнинг фан ва маданият соҳасида юритган сиёсатини худди мана шу

омиллар орқали баҳолаш мақсадга мувофиқдир. Шу ўринда Ибн Арабшоҳнинг куйидаги баёни ўринли: «Темур олимларга меҳрибон бўлиб, саййиду шарифларни ўзига яқин тутарди. Уламолар ва фозилларга тўла-тўқис иззат кўрсатиб, уларни ҳар қандай кимсадан батамом муқаддам кўрарди. Уларнинг ҳар бирини ўз мартабасига қўйиб, ўз икрому ҳурматини унга изҳор этарди. Уларга нисбатан ўз муруввати бисотини ёярдики, бу муруввати унинг ҳайбати билан аралаш эди. Улар билан мазмунли баҳс ҳам юритар эдики, бу баҳсида инсофу ҳишмат бўларди» [2:69].

Тадқиқот методологияси. Темурийларнинг илм-фан ва маданиятга оид қарашларини ёритишда объективлик, ретроспектив таҳлил, мантиқийлик ва тарихийликнинг бирлиги, қиёсий таҳлил ва шу каби усуллардан фойдаланилди.

Таҳлил ва натижалар. Темурийлар даврида илм-фан, маданият ривожланиб ўзига хос ренессанс вужудга келди. Ўз ўрнида, илм ва маданият ривожини давлат қудратига қудрат, обрўсига обрў қўшган. Чингизийлар ҳукмронлиги даврида тараққиётда анча оқсаб қолган Туркистон XIV асрнинг ўрталарига келиб сиёсий бошбошдоқлик таъсирида янада мункиллаб қолган эди. Тахтга чиқиши билан Амир Темур чиқарган дастлабки фармонларда ана шу аҳволни тўғрилаш нияти борлиги яққол сезилиб туради. Чунончи, унинг буйруғига кўра олий ўқув юртлиари бўлмиш мадрасалар ва уларнинг ўқувчиларини моддий жиҳатдан таъминлаб, стипендиялари оширилиши кўзда тутилган. Бу борада Муъиниддин Натанзий шундай ёзади: «Фақирлар ва илм толиблари нафақалари вақф мулклари ва мадрасаларга, ҳар бирининг ҳолига яраша ва воқиф шартига мувофиқ белгиланган. (Ана шундай) вақфларга ҳеч ҳам ва мутлақо солиқ солилмаган. (Амир Темур) ўз вазирларига вақф мулкларидан бирон танга менинг хазинамга тушмасин дея кўрсатма берганди. (Соҳибқирон) илм, ҳикмат аҳли ва донишманд кишилар билан (тезда) киришиб кетарди» [3:279-280].

Илми ва маданиятга бундай муносабатни Соҳибқирон умрининг охиригача сақлаб қолди. Бу йўлдан унинг авлодлари ҳам юрдилар. Натижада темурийлар замонида кўплаб мадрасалар, кутубхоналар, мактаблар барпо этилди. Уларда ўқиш ва ўқитиш учун дунёнинг турли бурчакларидан етук олимлар жалб қилинди. Чингизийлар даврида таъқибу сиқувлар, сиёсий остин-устунликлар натижасида илм ва маданият нуқтаи назаридан хувиллаб қолган Туркистон Амир Темур замонида келиб яна жонланиш имконини қўлга киритади. Бунда у, энг аввало, маҳаллий илм-фан ва маданият вакилларига суянгани аниқ, яъни илму маданият ривожини учун шарт-шароит яратган, сиёсий барқарорликка эришган. Натижада турли мамлакатлардаги туркистонликлар ўз юртлиарига қайта бошлаганлар. Улар орасида қачонлардир ота-боболари Шимолий Ҳиндистон, араб ўлкалари ва бошқа юртлиарга бориб ўрнашган авлодлар ҳам бўлганига шубҳа қилмаса ҳам бўлади. Улар, асосан, Соҳибқирон лашкарлари билан қайтган бўлишлари керак. Иккинчи томондан, Самарқанд, Бухоро, Шаҳрисабз, Ҳирот шаҳарларининг маданият ва илм марказига айланиши, бу ерларда бошқа жойлардан кўра ижод учун шароитнинг яхшилиги ўз-ўзидан хорижий олимлар, шоирлар, санъаткорларнинг бу ёқларга интилишига сабаб бўлган.

Илм-фан ва маданиятнинг юксак тараққиёти керакли мутахассислар тайёрлайдиган олий мактаблар яратиш зарурлигини туғдирди. Олий таълимнинг маркази мадрасалар бўлган. Мовароуннаҳр ва Хуросонда, асосан давлатнинг ҳамда бадавлат кишиларнинг маблағига қурилган мадрасалар кўп эди.

Мусулмон оламида мадрасалар илк ўрта асрлардаёқ (Бухоро) бунёд этилган. Мадрасалар диний таълим берувчи ўқув юртлиари бўлган. У ерда илоҳиёт билан бир қаторда ҳуқуқ (фиқҳ), мантиқ, математика (риёзиёт), ҳандаса (геометрия), астрономия, тиббиёт, тарих, жуғрофия, адабиёт, илми аруз, араб тили ва бошқа дунёвий фанлар ҳам ўқитилган. Мадраса мударрислари ўз соҳасининг билимдони бўлишган. Уларга алоҳида ҳақ тўлашган. Бу хусусда «Темур тузуклари»да шундай дейилган: «Аҳли мажлис бўлмиш саййидлар, олимлар, фозиллар, ҳақимлар, табиблар, қиссаҳонлар, хабарчилар ва ровийларга ўз ҳолларига қараб, суюрғол, вазифа ва маош белгиласинлар...» [4:100].

XVI асрнинг бошида биргина Ҳирот шахрининг худудида ўттиз олти мадраса мавжуд бўлган. Уларнинг кўпларига дунёнинг турли бурчакларидан мусулмонлар таҳсил олиш учун келишган.

Самарқандда қуйидаги мадрасалар бўлган: Бибихоним мадрасаси; 1421 йилда XV асрнинг икки йирик олими – Қозизода Румий ва Жамшид Кошийларнинг бевосита иштирокида қурилган Улуғбек мадрасаси. Унда бош мударрис Қозизода Румий бўлган; Гўри Амир мажмуидаги мадраса. Унинг 64 та хужраси бўлган; Қутбиддин Садр мадрасаси; Муҳаммад Султон мадрасаси ва бошқалар.

Улуғбек Бухорода 1417 йилда ва Ғиждувонда 1433 йилда қурдирган мадрасалар бўлган. Мадраса талабалари билимнинг турли соҳаларига оид китобларни пухта ўрганганлар. Амир Темур ва унинг авлодлари саройида қадимий ҳамда ўрта асрларнинг ноёб асарлари жамланган бой кутубхоналар бўлган. Самарқандда Амир Темур ва Улуғбек кутубхоналари, Ҳиротда Шоҳрух, Бойсунғур ва Султон Ҳусайннинг энг яқин дўсти Алишер Навоийнинг кутубхоналари бўлган. Қайта тикланган Шоҳрух кутубхонасига Султон Бадиуззамон вақф тарзида қимматбаҳо китоблар ҳадя этган. Балхда эса Бадиуззамон ўз кутубхонасини очган.

Кутубхоналарда билимнинг турли соҳаларига оид қимматбаҳо қўлёзма асарлар сақланган. Хукмдорлар уларни муттасил янги китоблар билан тўлдириб туришган.

Кутубхона ишлари билан махсус кишилар шуғулланганлар. Улар китобларнинг сақланиш тартибини кузатганлар, уларнинг тайёрланишини йўлга солиб берганлар, ажратилган маблағларни тасарруф этганлар, кутубхонани доимий суратда тўлдириб туриш учун янги китобларни излаш билан шуғулланганлар.

Фан ва маданиятнинг гуллаб-яшнаши темурий намояндаларининг барчалари кенг билим эгалари бўлганликлари орқасидан ҳамдир. Улар ўз она тилларидан ташқари форс, араб тилларини мукаммал билар, тарих, астрономия, математика, тиббиёт, шеърят, хуснихат, меъморчилик, диний илмлар борасида катта салоҳият соҳиби эдилар. Улар китобга, катта ҳурмат билан қараганлар. Шунинг учун ҳам Амир Темур, Шоҳрух, Бойсунғур, Улуғбек, Пир Муҳаммад, Халил Султон, Султон Ҳусайн, Бадиуззамон, Фариуддин Ҳусайн Мирзо каби подшоҳу шахзодаларнинг бой кутубхоналари бўлган, улардан кўпчилик баҳраманд бўлган. Шунинг учун ҳам темурийлар даври ўзбек ва форс адабиёти ривожига муҳим босқич ҳисобланади. Навоий ва Жомийларнинг худди ўша замонларда яшаб ижод қилганликлари бунга мисолдир. Ўзбек ва, умуман, туркий тилли адабиёт равнақида улкан аҳамият касб этган Саккокий, Лутфий, Атоий каби туркийзабон шоирлар, Бурундук Хўжандий, Исмат Бухорий, Ҳумоюн Исфароиний каби форсийзабон шоирлар ҳамда Эрон, Озарбайжон, Хуросон, Кичик Осиёда ижод қилган ўнлаб шоирлар худди шу даврда яшаганлар ва у ёки бу маънода темурийлар ҳимматидан баҳраманд бўлганлар. Абдулхай, Пираҳмад Боғишамолий, Муҳаммад Ҳалимий, Султон Али Бовардий, Шаҳобиддин Абдулло, Заҳириддин Асғар, Камолиддин Бехзод каби наққошлар (миниатюра рассомлари) ҳам, Аҳмад Румий, Шомий Бойсунғурий, Ҳожи Абдулқодир, Муҳаммад Бадриддин, Муҳаммад Котиб, Султон Али Машҳадий, Абдулхалил котиб каби ўнлаб хаттотлар ҳам Амир Темур ва темурийлар даврида камолот чўққисига чиққанлар. Ҳуснихат борасида темурийлар ҳам ном чиқарганлар. Чунончи, Шоҳрухнинг ўғиллари Иброҳим Султон ва Бойсунғур қўли билан кўчирилган Қуръон нусхалари фикримиз далилидир.

Аниқ фанлар ривожига ҳам темурийлар замони алоҳида ўрин эгаллайди. Биргина Улуғбек Академиясини олайлик. Бу вақтларда Самарқандда ўнлаб мўътабар олимлар, астрономлар, математиклар фаолият кўрсатганлар. Қозизода Румий, Али Қушчи, Ғиёсиддин Жамшид Коший, Муъиниддин Коший, Жалолиддин Астрободий, Низомиддин Биржандий, Мирим Чалабий, Мансур Коший, Абдулқодир Лоҳижий, Муҳаммад Ҳусайний ва бошқалар мазкур мактаб намояндalари, издошлари эдилар. Бироқ Улуғбек уларнинг энг илғори ва етакчиси бўлди. У Самарқандда ўз даври ва муайян маънода кейинги асрлар учун ҳам катта аҳамият касб этган фундаментал фанлар ривожига учун кенг йўл очиб берди.

Айниқса бу ерда расадхонанинг барпо этилиши оламшумул воқеага айланди. Амир Темур ва темурийларнинг тиббиётга рағбати натижаси ўлароқ, мазкур соҳа ривожини учун ҳам қулай шароитлар туғилганди. Амир Темур ва темурийларнинг тарих фанига ҳам катта эътибор билан қараганликлари маълум. Тарихнавислик бобида Шарқда донг таратган Ғиёсиддин Али, Низомиддин Шомий, Ҳофизи Абру, Муъиниддин Натанзий, Шарафиддин Али Яздий, Абдураззоқ Самарқандий, Мирхонд, Хондамир каби тарихчилар темурийлар паноҳида яшаб ижод қилганлар, улар ҳақида асарлар ёзиб машҳур бўлганлар. Шулардан айнан Амир Темур саройида хизматда бўлганлардан бири, асл исми Али ибн Муҳаммад, аммо кўпинча Низомиддин Шомий ёки Низомиддин Шанбий номи билан машҳур [1:203]. Туғилган йили аниқ эмас. Вафоти 1404–1409 йиллар орасида юз берган. 1383 йилдан буён Амир Темурнинг хизматида бўлган. Бошқа асарлари ҳам бўлса-да, уни машҳур қилган «Зафарнома»дир. Бу асар 1404 йили тамомланган бўлиб, уни ёзиш ташаббуси шахсан Соҳибқирондан чиққан. 1404 йили Амир Темур Озарбайжон юришидан қайтгандан сўнг Шомий асарни унга тақдим қилган. «Зафарнома» Амир Темурнинг тахтга чиққанидан (1370) то кўрсатилган 1404 йилга қадар Ўрта Осиё ва Қозоғистон, Афғонистон, Шимолий Ҳиндистон, Эрон, Кавказorti, араб мамлакатлари, Кичик Осиёда рўй берган ва, албатта, Амир Темур, темурийлар фаолияти билан боғлиқ муҳим воқеалар баёнидан иборат. Шомий асарни ёзишда Амир Темур хизматида бўлган битикчилар томонидан тайёрланган ҳар бир юриш, сиёсий, ижтимоий, маданий воқеалар ҳақидаги ҳисоботлар – ҳужжатларга таянган. «Зафарнома» Амир Темур тарихини тўла ёритган илк тарихий асар ҳисобланади. «Зафарнома» муқаддимасида ёзилишича, 804 (1401/1402) йили Соҳибқирон Шомийни даргоҳига чорлаб, ўз ҳаёти ва фаолияти тарихини ёзишни буюради ва шундай талаб қўяди: «Баён услуби мураккаблик аломатларидан ҳамда мақтанчоқлик дабдабаларидан холи бўлсин, (турли) маънодорлик тарзидан (ҳам) тийилсин. Ташбиҳ ва истиоралар беазаги (гирдобиди асосий мақсад) кўринмай қолса, бундай услубда битилган асардан не фойда? Бир киши, бирон сўз даражасини англаб унинг маънисини тушунса, қолган ўн киши, балқисим юз киши ундан кўзланган мақсадни англашда ожиздирлар. Демак, ундан оддий халққа ҳеч қандай наф йўқдир» [5:11]. Кўриниб турганидек, Амир Темур тарихий асар яратишдан мақсадни, баён услубларини аниқ тасаввур қилган ва вазифани ҳам лўнда қўйган, яъни тарих омма, келажак учун ёзилади.

Араб олими Муҳаммад ас-Саид Жамолиддин ўзининг соҳибқирон бобомиз ҳақидаги тадқиқотларида шундай деб ёзади: «Исломи олимлар асарларида Амир Темурнинг бир-бирига қарама-қарши бўлган икки хил образи мавжуд. Биринчиси – гўё Амир Темур атрофдагиларга кўрқув ва даҳшат соладиган бераҳм, қаттиққўл ҳукмдор ва саркарда. У ўз мақсадига эришишда ҳар қандай имкониятни, бу унга қанча қимматга тушса ҳам, қўлдан бой бермайди, ўз қўли остидагилар ҳаётини яхшилаш, мазмунли, қизиқарли қилиш ҳақида ташвиш чекмайди, зеро, унинг тасаввурида ҳаёт бу омад, меҳнат ва доимий курашдир.

Иккинчиси – ақл-фаросатли, адолатли ҳукмдор, у ёмонлик ва ахлоқсизликни кўришга кўзи йўқ, чексиз ҳарбий талант соҳиби. У ҳарбий ҳаракатлар олиб бориш техникасини бекамикўст билади. Амир Темур давлатчилик, фан, санъат ва меъморчилик ривожига катта ҳисса қўшган инсондир» [6:109].

Биринчи образ кўпроқ араб ва форсий манбаларда кенг тарқалган. Бу нарса кўпроқ биринчи навбатда, Амир Темурнинг Мовароуннаҳр давлатини бирлаштириш учун олиб борган кўп сонли юришлари, сўнг эса Ғарбий, Шимолий-Ғарбий, Шарқий Ҳиндистонни забт этиш учун олиб борган юришлари оқибатидир. Бу юришлар Амир Темур фаолиятининг катта қисмини ташкил этган ва унга Соҳибқирон ўзи ҳам алоҳида аҳамият берган. Катта, буюк бир давлатни бошқариш ҳам ўз навбатида ундан катта куч ва доимий сураатда урушга тайёр туришни талаб қилган.

Амир Темурнинг бундай образи ёйилишига яна бир сабаб уни мўғул Чингизхон босқинчиларига алоқадор ҳисоблашлари ва Чингизхон билан қариндош деб ўйлашларидир. Шунингдек, мўғул босқинчиларининг кўплаб мамлакатларга олиб келган

вайронагарчилиги, талон-тарожлари, зўрлик ва ўғирлиги, оммавий қирғинлари ҳамда Чингизхоннинг ҳижрий 616 йили бошқа юртларга қилган юришлари давомидек, улар занжир ҳалқасидек, воқеаларнинг узвий давоми шаклида халқ онгида қаттиқ ўрнашиб қолгани ҳам бунга сабаб бўлган. Гап шундаки, мўғуллар томонидан амалга оширилган барча вайронагарчилик ва урушлар айби асосиз равишда Амир Темурга ҳам нисбат берилган. Ҳолбуки, Амир Темур ҳеч қачон Чингизхон каби қонхўр ва золим бўлган эмас.

Амир Темур ҳақидаги бундай янглиш тасаввур, қисман ҳозир ҳам учраб туради. Лекин у мамлакатни бошқарган пайтда бунёд этилган ва бизгача етиб келган меъморчилик обидалари, санъат асарларини кўрсак, биз Амир Темурдаги нозиктаъб, юксак маданиятни сезамиз ва бу образнинг ижобий фазилатлари айрим манбаларда хас-пўшлаб ўтилганини кўрамиз.

Хулоса ва таклифлар. Темурийлар бошқарган даврда нафис санъат, мусиқа шу пайтгача ҳеч қачон бўлмаган ва кўрилмаган даражада ривож топди ва кенг тарқалди. Унинг ўғли Шохрух санъатни нозик тушунгани боис ўз атрофига йирик олимлар, ёзувчилар, шоирлар, рассомлар, ҳуснихат усталари, ҳунармандларни тўплай олдики, бундан мақсад бутун Темурийлар давлати бўйлаб бундай юксак санъат ва маданиятни тарқатиш эди.

Баён этилган мулоҳазалар юзасидан хулоса ва таклифларимиз куйидагилардан иборат: Агар бордию давлатларнинг тарихий аҳамиятини жаҳон цивилизацияси тараққиёти ва ривожига қўшган ҳиссаси билан ўлчайдиган бўлсак, Амир Темур тузган давлатда жаҳон цивилизациясининг асосини ташкил этган маданият, адабиёт, санъат ва ажойиб меъморчилик обидаларидан иборат буюк бир меросни кўрамиз.

Аввало, Темурийлар илм-фан ва маданият ривожига алоҳида эътибор қаратадилар. Иккинчидан, замонавий маданият тизимида тижорат одоби муҳим аҳамият касб этар экан, темурийлар даври мутафаккир алломалари баён этган ахлоқ-одоб қоидалари мазкур соҳада муҳим назарий манба бўлиб хизмат қилишини ёшларга уқтириш лозим. Учинчидан, илм-фан ва маданиятимизни юксалтиришда рақобатбардош кадрларни тайёрлашда темурийлар даври мутафаккир алломалари илгари сурган илмий қарашларидан унумли фойдаланиш мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Зиё А. Ўзбек давлатчилиги тарихи. –Т.: «Шарқ», 2000.
2. Ибн Арабшоҳ. Амир Темур тарихи. II жилд. –Т.: «Меҳнат», 1992.
3. Натанзий М. Мунтахаб ат-таворих. –Т.: «Ўзбекистон», 2011.
4. Темур тузуклари. –Т.: «O‘zbekiston», 2013.
5. Шомий Н. Зафарнома. –Т.: «Ўзбекистон», 1996.
6. Муҳаммад ас-Саид Жамолиддин. Амир Темур образи араб ва форсий манбаларда. Халқаро конференция тезислари. –Т.: «Ўзбекистон», 1996.

<p style="text-align: center;">Ш.Урозов</p> <p style="text-align: center;">Роль Амира Темура и тимуридов в развитии науки в Центральной Азии</p> <p>Аннотация: В статье научно обосновано, что Амир Темур был умелым полководцем, дипломатом и государственным деятелем, благодаря чему смог создать большое, централизованное, безопасное государство. Основное внимание уделяется заслугам Амира Темура и Тимуридов как покровителей науки и культуры и их роли в обеспечении развития общества.</p> <p>Ключевые слова: Сахибкиран, Уложение, преподаватель, наука, культура, философия, математика, литература, обсерватория, геометрия, география, собрание, салтанат, закон, Зафарнаме, Аксарай.</p>	<p style="text-align: center;">Sh.Uroзов</p> <p style="text-align: center;">The role of Amir Temur and the Timurids in the development of science in Central Asia</p> <p>Abstract: The article scientifically substantiates that Amir Temur was an able commander, diplomat and statesman, due to which he was able to create a large, centralized, secure state. The main attention is paid to the merits of Amir Temur and Timurids as patrons of science and culture and their role in ensuring the development of society.</p> <p>Keywords: Sahibkiran, Statute, teacher, science, culture, philosophy, mathematics, literature, observatory, geometry, geography, assembly, saltanat, law, Zafarname, Aksaray.</p>
---	---

ISSN 2091-5187

☞ “СЕРВИС” ☞

Журнал Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти таҳририят
бўлимида нашрга тайёрланди.

9.03.2023 йилда теришга берилди. 22.03.2023 йилда босишга рухсат этилди.
Офсет босма қоғози. Қоғоз бичими 60x84_{1/8}. “Times” гарнитураси. Офсет
босма усули. Шартли босма табағи 14,6. Ҳисоб-нашриёт
табағи 12,5. Адади 100 нусха. Буюртма № 0016 А/23.

Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институтининг
матбаа бўлимида чоп этилди.
Лицензия № 025316.
Реестр № Х-119112.

Манзил: Самарқанд шаҳри, Шохрух кўчаси, 60-уй.

© Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти, 2023